

ӘЙТІМ

Ол кезде біз оқушы едік...

Кеңестік биліктің күн көсемінің атын иеленіп, коммунизм орнатуға үлес қоссақ деген көп ауылдың бірінде оқыдық десек те, біздің ұстаздардан бағымыз жанды. Қозының махаббатын армандап, Баянды басқа кластан іздеп жүретін жоғары класқа келгенде әдебиет пәнін Жолдас ағай жүргізетін болды. Алдыңғы кластардан естігеніміз, ағай — Алматыдан, КазГУ-ды бітіріп келген тәжірибелі, білікті ұстаз екен. Ал КазГУ дегенің, басқаны қайдам, біз секілді ауыл баласы үшін қазіргі әлемді аузына қаратқан Гарвард пен Оксфордтыңдай-ақ елестейтін.

ес жиып алған «ен білімді», «білімділердің білімдісі» отырды. Шама-шарқымызша жауап соң деканаттың деген ұғымның аясына ғана сыятын. беріп жатырмыз. Кібіртпектей бастаған алдына ілінген Одан әрі таратуға, талқылауға дәрмен кейбірміздің ойымызды өзі дамытып, сол сабақ кестесіне қайдан болсын. Ағайдың жүзі жылы, жауапты «біліп тұрғанымызға» өзіміздің сенімімізді ұялатты. Аудиторияға әдемі сәнімімізді ұялатты. Аудиторияға әдемі атмосфераңы төгіп тастаған соң «ендігі бағыттарың да осылай болсын» дегендей емтихан тізгінін Жанғара ағайға беріп, сыртқа беттеді. Кейінгі тапсырғандар да «жүрістен жаңылмай», көпшілігі «бес» алып шықты...

Ұстаз дәрісін бұдан кейін тындай алмадық. Бірақ осы аз ғана уақытта әдебиет әлемінің әсемдігі, тереңдігі Зейнолла Қабдоловтай ұстаздардың бейнесімен дараланатынын ұғынғандай едік... КазГУ-дың, филфактың түлегі екенінді білгеннен кейін «Қабдолов дәрісін тындадыңдар ма?» деп сұрап жатудың мәнін, оның алдын көрген әр шәкіртінің жүрек түкпірінде «өз Қабдоловы» бар екенін түсінгендей

Күткендей-ақ ағай бізді шешендігімен, білімімен бірден баурап алды. Тіпті, әр сабағын асыға күтетін болдық. Шығарманың қыр-сырын талдап, қызықты фильм көргендей болып отырған шақта, осы сабақ өзге сабақтардай емес, тез бігіп қалғандай

оқытушы дегені де жай емес, «аға» екен. Кестелегі көп сабақтың ішінен бір пән көзіме оттай басылды: «Әдебиеттануға кіріспе». Лекция. Академик 3. Қабдолов. Иә, ол — Жолдас ағай арқылы атына да, данқына да өбден қаныққан Зейнолла

және сабақтардай емес, тез бігіп қалғандай

және сабақтардай емес, тез бігіп қалғандай

болатын. Сол сабақтарда ағайымыздың

жиі айтатын, жиі жүгінетін есімі — Зейнолла Қабдолов еді. Біз бұл есімді алғаш сол ұстазымыздың аузынан естідік. Бірақ бір еңбегін оқып таныспаған, бір шығармасының бетін ашып көрмеген біздер үшін ғалым бейнесі «Аптамас батыр» жырының болмаса да, Абай, Шокан заманының кейіпкерлеріндей әсер қалдыратын. Себебі, аулымыздың ажарын келтіріп, арқа-жарқа қылатын клубымызға анда-санда ат басын бұрып кететін өнші-күйшілер болмаса, атағы алысқа кеткен бір ғалымды көзбен көрмеген соң, біздің түсініктің одан әріге жетуі, сірә, қиындау еді. Қабдоловтың Әуезов шәкірті болғанын айтқанда Жолдас ағайымыздың өзі де, сөзі де биіктей беретін. Мен Қабдолов есімімен сырттай да болса осылай таныстым.

Студент атандық...

Кенестік жүйенің қабырғасы қақырай бастаған шақта Кировтың атымен аталса да, иісі қазақтың құт-мекеніне айналған КазГУ-ге оқуға түстім. Оқу болғанда да, кешегі Мұхтар Әуезовтің өзі сабақ берген филология факультетінің студенті атану бақыты бұйырды. Басқаны қайдам, біз үшін КазГУ-ге түсіп, ауылға студент болып бару — артық-кемі жоқ, Отан соғысынан неміс-фашистерді жеңіп оралған аталарымыздың ерлігінен бір-екі мысқал ғана кем дүние еді. Университетке тамызда жиналып, Таңар манындағы жиын-терімге кеткен біз қазанның аяғында бір-ақ оралдық. Жатақханадағы орынның шаруасын реттеп,

жатты. Ғажап! Шың мәніндегі ұстаздықты,

дархандық пен парасаттылықты, ізеттілік пен ірілікті сезіндік. Бағыт-бағдарымызға бата алғандай болған академиктің алғашқы сабағы осылай өтті.

«Әдебиеттануға кіріспе» алғашқы семестрмен-ақ тәмамдағанбыз. Қабдолов дәрістері бүкіл өмірімізге ұмтылмастай рухани азық сыйлады. Ұстаздың белзат болмысы, ішкі мәдениеті, адамның жан-дүниесін асқақ пафостармен тербетер терең мағыналы толғамдары өлі де тек өзінен басқа ешкімді мойындай қоймаған кейбір імізді сабамызға түсіріп, енді бірімізді жігерлендіргендей болды. Әдетте, студент қауымының қиямет-қайымына айналып, сапырылыстырып қоятын семестр соңындағы емтихан да бұл сабақтан басқашалау өтті. Билет суырған соң «жан сауғалап», артқы парталардан пана іздеп кететін жағдай болған жоқ. Аудиторияға кірген ұстаз дәріс беріп жүргенде көргенімізден де мейірімдірек көрінді. Тіпті, емтихан емес, салтанатты жиын өткелі жатқандай-ақ. Қасында — семинар сабақтарын жүргізген шәкірті — Жанғара ағай. Бұл ағайымызды да ерекше құрметтеп, жақсы көретінбіз. Бүгінде қазақ әдебиеттану ғылымына елеулі үлес қосып, ғылым докторы, профессор атанған Жанғара Дәдебаев ағайымыздың да сабақтары қызықты өтіп, соны пікірталастарға ұласып кететін. Зейнолла ағай алғаш кірген бес студенттің жауаптарын ризашылықпен тындап

азық болар естелігі...

Қасиетті шаңыраққа тек он жылдан соң оралдым. Аралықта Алма апай ашқан мектепте еңбек етудің сәті түсті. Академиктің өзі «Алма апай» деп ізет білдірген аяулы ұстазымның өнетесі де менің өмір мектебіме айналған ғажайып ертегім болды. Ол басқа еңгіме, әрине. Өкініштісі, Зейнолла ағайды, ұзын дәлелбен маңғаз басып, жан-жағына шуақ шашып келе жатқан үлкен жүректі Ұстазды көре алмадым... Одан бері де талай жылғадан су ағып, құбылмалы өмірде талай өзгерістер болды. Бала кезімде қазақтың діни танымында қасиетті саналған бойтұмарды анам жарықтық кара молда әулиеге арнайы апарып тақтырған соң, «мойныннан тастама», «кірлетпе», «биікке қой» деп ескертіп жататын. Ойын баласы болсақта, құран аяттары жазылған бойтұмарымызға сақ болатынбыз. Сол секілді адам ер жеткен соң өз болмысының, өз жүрегінің ойтұмарын да іздейді екен. Оны ұстаз ғибратынан тапқандай болдым. Баяғы анам марқұм айтатын «кастерле», «биікке қой» деген қағида ойтұмарыма да қатысты айтылғандай... Таулар алыстаған сайын биіктей береді екен-ау. Шәкірті сағынған, шәкірті ізлеген ұстаз бақыты да осы болар, сірә...

Самал ДӘРІБАЙҰЛЫ,
қазақ әдебиеті және әдебиет теориясы кафедрасының доценті